

Rätt väg eller återvändsgränd?

KSLA:s seminarium *Rätt väg eller återvändsgränd?* syftade till att diskutera EU-kommissionens förslag om nya genomiska tekniker (NGT). Kommer förslaget att leda till att vi faktiskt kan utveckla och odla robusta gensaxade grödor i EU? Eller kommer det att innebära ett fortsatt hinder för de nya grödorna?

Diskussionen speglade en stor optimism kring EU-kommissionens förslag, bland forskare och i livsmedelsbranschens olika produktionsled. Troligtvis kan förslaget gynna en hållbar utveckling, men det behöver finslipas, speciellt när det gäller: 1) antalet och omfånget av genetiska förändringar som ska tillåtas i grödorna, 2) regleringen av fältförsök som sker tidigt i växtförädlingen (innan sorter är klara för marknaden) och 3) uteslutningen av ekolantbruket från att använda NGT-växter.

Saklig information och engagemang är viktigt

KSLA:s och Växtnodens egen Annika Åhnberg inledde seminariet med att beskriva bakgrunden till EU-kommissionens förslag. En förenklad reglering av genomiska tekniker är viktigt för att de nya teknikerna ska komma till nytta i form av bättre sorter av grödor och bidra till genomförandet av EU:s strategier (EU:s gröna giv) för ökad biodiversitet, hållbarhet och minskad negativ klimatpåverkan i livsmedelsproduktionen. Det är viktigt att olika aktörer som sitter på kunskaper om NGT deltar i diskussioner och konsultationer. Det finns gott om möjligheter att bidra i EU:s processer.

EU:s förslag ger grönt ljus för vissa gensaxade grödor

Jens Sundström, forskare vid Sveriges lantbruksuniversitet, redogjorde för EU-kommissionens förslag. Teknikerna det handlar om är *genomredigering* och *riktad cisgenes*. I det första fallet induceras mutationer, i det andra fallet introduceras ”nytt” DNA från en art som är korsningsbar med grödan.

NGT delas in i två kategorier. En gröda klassificeras som NGT1 om den genetiska förändringen, från genomredigeringen eller den riktade cisgenesen, hade kunnat erhållas med vanliga förädlingsmetoder. En gröda klassificeras som NGT2 om resultatet *inte* hade kunnat erhållas på det ”vanliga” växtförädlingssättet. Förslaget berör bara växter, inte djur och mikroorganismer.

NGT1-grödor skulle bli möjliga att odla i EU om förslaget går igenom. De kommer dock att behöva genomgå samma sortprovning som alla ”vanliga” nya sorter av grödor. Företag som saluför NGT1-sorter ska registrera dem som NGT1 i sortlistan och förpackningarna ska märkas så att lantbrukare kan välja eller välja bort NGT. Samtidigt säger förslaget också att NGT-grödor inte kommer att vara tillgängliga för ekolantbrukare.

Förslaget innehåller kriterier för hur myndigheter ska avgöra om en ny sort ska klassificeras som en NGT1- eller NGT2-gröda. Enligt förslaget får det inte ske förändringar på hur många ställen som helst i växtens arvsmassa och inte heller med hur många DNA-baspar som helst.

Nationella myndigheter i EU ska avgöra nya grödors NGT-status inför fältförsök. De nationella besluten kommer sedan att gälla i hela EU, vilket också avgör hur en NGT-sort senare kan säljas och odlas. Det kommer finnas möjlighet för medlemsländer att invända mot beslut, i så fall bollas frågan upp på EU-nivå. Eftersom det finns ett motstånd mot NGT i vissa länder kommer gissningsvis många frågor om NGT-status att avgöras på EU-nivå. För att undvika en blockering för nationella fältförsök i ett tidigt skede i växtförädlingen skulle det vara bra om beslut om fältförsök kunde ske i varje land för sig.

Akademiens plenisal inför seminariet. Foto: Agneta Davidsson Ohlson.

Sverige vill ha fokus på egenskaper i stället för på teknik

Anders Drottja, politiskt sakkunnig hos landsbygdsminister Peter Kullgren, presenterade regeringens syn på EU-kommissionens förslag. Sverige har länge varit, och är fortfarande, positiva till den tekniska utvecklingen inom växtförädlingen och förespråkar en lagstiftning som fokuserar på *grödornas egenskaper* i stället för på vilken *teknik* som används.

Förslaget har i stort den inriktning som Sverige genom åren har förespråkade. Regeringen välkomnar EU-kommissionens förslag, men att inte tillåta NGT1-växter inom ekolantbruket kommer att bli en känslig fråga på EU-nivå. Vore det inte bättre för eko-branschen att ha tillgång till NGT1-grödor?

Livsmedelsföretagen är positiva

Sara Sundquist, näringspolitisk expert hos Livsmedelsföretagen: Förslaget visar att kommissionen har accepterat att de nya växtförädlingsteknikerna inte passar ihop med GMO-lagstiftningen från 1992, och att den insett att vi behöver de nya teknikerna för att möta framtiden. Förslaget är en pusselbit i ett mer positivt innovationsklimat i EU.

Sara Sundquist lyfte frågan om motståndet mot genteknik i samhället. Den allmänna (föräldrade?) bilden är att konsumenterna vill ha en starkt restriktiv lagstiftning mot genteknik. Motståndare mot genteknik hänvisar till försiktighetsprincipen och att forskare och växtförädlare använder tekniker med okända effekter. Tvärtom ger de nya teknikerna högre precision än traditionell växtförädling. Vi behöver prata mer om fördelarna och möjligheterna med genteknik och väga dessa mot riskerna.

Konsumenter lyfter sällan frågan om genteknik

Minna Hellman, hållbarhetsstrateg på Konsumentföreningen Stockholm: I flera undersökningar av svenskars attityder till genteknik och växtförädling har konsumentföreningen sett att om genteknik syftar till en samhällsfrämjande egenskap, t ex att man kan använda mindre bekämpningsmedel eller att grödan blir tålig mot klimatförändringar, då svarar människor i högre grad att de är positiva till tekniken.

Kunskapen om genteknik och växtförädling är låg och det är en "ickefråga" bland föreningens medlemmar. Föreningen tycker att det är bra med uppdelningen av NGT1 och NGT2. Det är tråkigt att den ekologiska produktionen utesluts från att använda NGT, den frågan borde i stället regleras i den ekologiska produktionens egna regelverk.

Lantbrukarorganisationerna är positiva

Lennart Nilsson från LRF:s riksförbundsstyrelse och engagerad i jordbruksfrågor på EU-nivå: Över lag tror lantbrukarorganisationerna i EU att NGT blir allt viktigare i ett förändrat klimat och med förändrade krav från samhälle och konsumenter på att vi ska använda mindre mängder bekämpningsmedel. I stora drag är förslaget bra, men det är olyckligt att det innehåller ett förbud mot att utnyttja

NGT i den ekologiska odlingen. I EU finns det ekologiska odlare som tycker NGT är bra och det finns andra som är emot teknikerna.

En viktig poäng med lagförslaget är att mindre växtförädlingsföretag får en större chans på marknaden. Det kommer att spela stor roll i EU, hur lantbrukarorganisationerna i Tyskland och Frankrike ställer sig till lagförslaget. Lantbrukarna i Frankrike har gått från att inte tycka så mycket utåt, till att idag vara tydliga förespråkare för NGT. Norden, Baltikum och Spanien är positiva till förslaget. I Tyskland påverkas lantbruket av att de Gröna fått stort inflytande över jordbrukspolitiken.

Snabbare växtförädling med större möjligheter

Mariette Andersson, vd på Soledits och forskare vid SLU: Potatisen är genetiskt komplicerad. NGT gör att potatisförädlingen kan ske mycket snabbare. Det nya regelverket för NGT (med verifiering, registrering och märkning av utsäde) kommer att bli hanterbart även för små växtförädlingsföretag. Hon förutspår ett större genomslag för både grundforskning och tillämpad forskning om växter i EU, om NGT-grödor blir accepterade på EU:s marknad. Företag kommer att satsa ännu mer på att utveckla sorter av NGT1-grödor med kvalitetsegenskaper som är bra för vår miljö och hälsa.

Förhoppningar och farhågor

Under det avslutande panelsamtalet diskuterade mötesdeltagarna förhoppningar och farhågor med EU-kommissionens förslag.

Förutom de aspekter som redan nämnts på mötet påpekade Erik Bergkvist, företrädare för socialdemokraterna i EU-parlamentet, vilken stor betydelse det haft att gensaxen uppmärksammats med ett Nobelpris 2020. Det satte fart på frågan om NGT, och teknikerna har sedan dess behandlats med mer seriositet i EU. Erik Bergkvist hoppas att de som säger att vi ska lyssna på forskarnas argument i andra viktiga frågor också vill lyssna på forskarnas argument i den här mycket viktiga frågan.

I EU-parlamentet har miljöutskottet huvudansvaret för att plocka fram en gemensam syn på förslaget. Jessica Polfjärd, företrädare för moderaterna i EU-parlamentet, har som rapportör fått ansvaret för utskottets behandling av förslaget. Även konsumentutskottet och jordbruksutskottet kommer att avge rapporter.

Diskussioner pågår redan i EU:s ministerråd. Förhoppningsvis kommer den slutgiltiga förhandlingen vara klar före EU-parlamentsvalet i juni 2024.

Lisa Beste/Anders Nilsson

